

СТАНОВИЩЕ

за конкурса за избор на доцент по руски исторически синтаксис
за нуждите на Катедрата по руски език във Факултета по славянски филологии
на Софийския университет

В конкурса за доцент участва единствен кандидат, гл. ас. д-р Ценка Георгиева Досева. Тя е дългогодишен преподавател в Катедрата по руски език, където е постъпила през 2000 г., а през периода 1984-2000 г. е била преподавателка във Втора катедра по руски език в същия факултет.

Списъкът на научните трудове на д-р Досева е респектиращ: една самостоятелна книга, участие в трите тома на капиталното издание на Симеоновия сборник, 51 статии в научни издания, 4 публикации в електронни издания, 13 публикации на текстове в електронен формат. В конкурса кандидатката участва с една книга, авторство в два тома на Симеоновия сборник, 14 статии на български и на руски език, две публикации в електронни издания, 13 публикации на текстове в електронен формат.

Приносителите на д-р Досева са в различни аспекти от историята на руския език, на рецепцията на старобългарската книжовна продукция в древноруска среда, на издаване и коментар на стари славянски паметници, предимно на старобългарски текстове в източнославянски преписи. Изследванията ѝ са преди всичко в областта на химнографията и се отнасят до особеностите както на микрожанровете, така и на макрожанровете (съставите на службите). Наблюденията ѝ обхващат всички равнища на текста: граматика, (морфология и синтаксис), лексика, стилистика, специфика на превода.

Най-голям дял от предложените за рецензиране трудове са посветени на службите за пророк Илия. Те включват една книга от 360 стр. („Химнографският репертоар за свети пророк Илия в славянската книжнина”), шест статии (една под печат) и електронни публикации на 13 текста.

Книгата е посветена на комплексно филологическо изследване на славянската химнографска традиция за един от най-големите християнски празници. В изследването са включени голям брой староизводни минеи, както празнични, така и служебни минеи за юли – четири древноруски и девет южнославянски, всъщност всички основни староизводни минеи, които съдържат датата 20 юли, както и един новоизведен юлски

служебен миней. За съпоставка са използвани и три гръцки служебни миней. По този начин е обхванат значителен по обем химнографски материал, в центъра на който стои канонът от Йоан Дамаскин, съпътстван от значителен брой други песнопения (т. нар. малки жанрови форми).

Химнографската прослава на светеца е поставена в контекста на цялостната традиция на неговия култ, като е направен и преглед на различните оратарски и наративни текстове, посветени на него и битували сред славяните. Правилен е подходът на авторката да проследи предписанията за неговия празник и в различните устави.

В труда са представени голям брой текстове на песнопения, извлечени от изследваните ръкописи. Много ценно е това, че д-р Досева е издирила и поместила и гръцките им източници. Представеният материал е много богат, тъй като празникът е един от най-важните в календара след господските и богородичните, затова службите за светеца са съставени от многобройни песнопения, като техният брой и подредба са различни във всеки ръкопис. Авторката е съпоставила съставите на всички служби, а освен това е публикувала и пълните им текстове, както в книгата си, така и електронно в *Encyclopaedia Slavica Sanctorum*. Електронната публикация на текстовете е много полезна, защото ги прави достъпни за изследователите не само в България. Бих препоръчала едно уточнение: канонът от Йоан Дамаскин е наречен „най-ранният славянски канон”, а би трябвало да се нарече „най-ранният славянски преводен канон”.

Текстовете на службите са изследвани от различни гледни точки: правопис и графика, граматични особености, лексика и словообразуване, като закономерно повече внимание е отделено на руските преписи. При всяко песнопение е направена текстологична съпоставка между преписите, в които то е включено, като основните варианти са представени много прегледно в таблици. По този начин ясно се очертават текстовете фамилии на ръкописите и се проследява традицията на разпространение на службата и отделните ѝ съставни части. Ценна е частта, посветена на библейски цитати и библейски мотиви в службите, поставени в контекста на паримиите за празника. Би трябвало обаче да се уточни, че се разглеждат само библейските цитати и мотиви, свързани с пророк Илия, а не всички библейски цитати, използвани в службите.

При анализа на службите голяма стойност има идентифицирането на тези песнопения, за които не са намерени гръцки съответствия. На тях е посветена отделна

част. Вероятно някои от тях също са преводни, но тъй или иначе те наистина заслужават специално внимание.

Като цяло, трудът съдържа богат материал, извлечен от множество източници и анализиран на различни равнища, което дава възможност да се оценят както литературните качества на творбите, така и езиковите особености на техния славянски превод. Респектираща е богатата библиография, която показва детайлно познаване на научната литература по въпросите на химнографията.

Друг съществен принос в научните трудове на д-р Досева е изследването на новгородските минеи от края на XI в. Нейната дисертация е посветена на имената за лица в тези ранни древноруски паметници, затова публикациите по тази тема не са представени за рецензиране. Но в осем статии са разгледани други аспекти от езиковите особености на новгородските минеи: преславски лексеми, битова лексика, названия на неодушевени предмети, названия за светилища. Новгородските минеи са съпоставени със значителен брой средновековни славянски паметници, а лексемите са разгледани в различни контексти.

Значителен е приносът на д-р Досева за изданието на един от най-обемните и най-значителните старобългарски паметници – Симеоновия сборник. Тя е една от основните авторки на това издание, като участва и в публикацията на текста, и в неговия речник-индекс.

Трудовете на д-р Ценка Досева я представят като сериозен изследовател, който има голям опит в работата със славянски ръкописи, познава ръкописната традиция на текстовете и умее да извлича информация от тях. Тя умее да систематизира и да анализира езиковите факти, като разглежда всеки изследван текст в широкия контекст на старобългарската и древноруската текстова традиция. Респектираща е нейната ерудиция по въпросите на славянската химнография, славянското ръкописно наследство и историята на руския език. Всички нейни трудове се отличават с изключително богатата си библиография. Нейните публикации съдържат богат изворов материал, затова са често цитирани, както се вижда от внушителния списък на цитатите, които не са номерирани, но е ясно, че са десетки, а с цитатите на изданието на Симеоновия сборник стават стотици. Трябва да се отбележи също, че повечето от статиите на Ценка Досева са на руски, като показват отлично владение на руския език и умение да се използва неговото богатство.

Д-р Ценка Георгиева Досева повече от 30 години е преподавателка по руски език и история на руския език в Софийския университет. Тя има няколко лекционни курса при бакалаври и магистри. Въз основа на нейните несъмнени научни приноси и на преподавателската ѝ дейност убедено препоръчвам да ѝ бъде присъдена академичната длъжност доцент.

27.07.2016

проф. дфн Искра Христова-Шомова